

BEATA STYPULKOWSKA
CZĘSTOCHOWA

MATERIAŁ DYDAKTYCZNY O DUCHU ŚWIĘTYM W PROGRAMIE KATECHEZY BIBLIJNEJ ZWIĄZANEJ Z SAKRAMENTEM BIERZMOWANIA

1. Wprowadzenie

W trakcie katechezy uczeń powinien zapoznać się ze streszczeniem Pisma Świętego jako realizacją jednego z zadań katechezy, a mianowicie rozwijania poznania wiary¹. Streszczenie Pisma Świętego na katechezie ma charakter opowiadania biblijnej historii zbawienia, w której wyróżnia się trzy etapy: Stary Testament, życie Jezusa Chrystusa i historię Kościoła². Można tutaj wyróżnić w odniesieniu do Starego Testamentu Prawo, Proroków i Pisma, a w odniesieniu do Nowego Testamentu Ewangelie i pozostałe pisma Nowego Testamentu, czyniąc wyjątek dla Ewangelii według św. Łukasza i omawiając ją często z Dziejami Apostolskimi. Prawo traktowane jest jako dzieło Mojżesza. Z historycznego punktu widzenia wiadomo, że jest to niemożliwe, jednakże można mówić o Pięcioksięgu jako o Księgach mojżeszowych w tym sensie, że Mojżesz jest jedną z czołowych postaci występujących na jego kartach³. Gdy chodzi o Proroków, warto zwrócić uwagę na to, że korpus ksiąg proroczych w Biblii Hebrajskiej rozpoczyna Księga Jozuego. Jej początek⁴ jest wstępem do

¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (DOK), Poznań 1998, n. 85; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (PDK), Kraków 2001, n. 24.

² DOK, n. 130; PDK, n. 33.

³ M. Rosik, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, Wrocław 2003, s. 139. Przyjmowana do niedawna teoria czterech źródeł Pięcioksięgu (J, E, D, P) obecnie bywa podważana, ale nie przyjęto powszednie żadnej innej teorii. Próbuje odczytać się intencje poszczególnych źródeł jako teologów. I tak Jahwista miał uzasadniać Izraelitom żyjącym w czasach Salomona, że są błogosławieństwem dla innych narodów; Elohista w IX wieku miał zachęcać do bojaźni Bożej wobec szerzących się kultów pogańskich; Deuteronomista za czasów podzielonego królestwa miał kreślić program reformy narodowej; źródło kapłańskie miało potwierdzać prawdziwość kultu Jahwe w czasach niewoli – D.J.A. Clines, *Pentateuch*, [w:] *Słownik wiedzy biblijnej*, red. naukowa B.M. Metzger, M.D. Coogan, konsultacja wyd. polskiego W. Chrostowski, Warszawa 1996, s. 587-588.

⁴ Joz 1, 1-8.

wszystkich ksiąg prorockich. Jozue jest przedstawiony jako następca Mojżesza. Mojżesz nazwany jest sługą Jahwe, a Jozue sługą Mojżesza. Pierwszy określony jest przez relację z Bogiem, drugi przez relację z Mojżeszem. Takie przesunięcie terminologiczne jest wyrazem rozpoczęcia kolejnego stadium objawienia Bożego⁵. Zakończenie Księga Malachiasza⁶, zamykającej korpus ksiąg prorockich, potwierdza znaczenie Proroków w ich relacji do Prawa Mojżeszowego. Lektura Proroków winna być przypomnieniem Prawa Mojżesza⁷. Wśród proroków pojawi się ów prorok, którego zapowiedział Mojżesz⁸, który będzie taki jak Mojżesz, w którego usta Bóg włoży swoje słowa, który będzie mówił wszystko, co Bóg mu nakaże. W Chrystusie to proroctwo spełniło się, co stwierdził Piotr w swojej mowie po uzdrowieniu chromego w krążganku Salomona⁹. Pisma, trzecią część Biblii, można ująć w następujących grupach: trzy pisma wielkie (Księga Psalmów, Księga Przysłów i Księga Hioba); księgi pięciu Megillot odczytywane podczas ceremonii świątecznych (Pieśń nad pieśniami, Księga Rut, Lamentacje, Księga Koheleta, Księga Estery); księgi historyczno-narracyjne (Księga Daniela, Księga Ezdrasza, Księga Nehemiasza, Pierwsza i Druga Księga Kronik¹⁰). Do tego wykazu ksiąg z Biblii Hebrajskiej należy dodać jeszcze księgi greckie, deuterokanoniczne (Księgę Tobiasza, Księgę Judyty, Pierwszą i Drugą Księgę Machabejską, Księgę Mądrości, Mądrość Syracha i Księgę Barucha). Całość zbioru Pism przyjmowała różne nazwy: „mądrość starożytnych”¹¹, „pisma Dawida”¹², „psalmy”¹³, „inne księgi”¹⁴. Psalm 1, który otwiera listę Pism, nawiązuje do Prawa. Kryterium odróżniającym sprawiedliwego od bezbożnych jest medytacja Prawa¹⁵. Końcówka Drugiej Księgi Kronik¹⁶, która zarazem kończy korpus Pism w Biblii Hebrajskiej, nie wspomina o Prawie, lecz o świątyni i Jerozolimie. Księgi Ezdrasza i Nehemiasza ściśle związane z Drugą Księgą Kronik ukazują łączność, jaka istnieje pomiędzy Prawem a świątynią w Jerozolimie¹⁷. Widoczna jest w całym Starym Testamencie rola Prawa. Jednakże ze względu na osobę Chrystusa, którą Stary Testament zapowiada w katechezie biblijnej Prorocy a nie Prawo będą traktowani, jako główna część Starego Testamentu. Przy metodzie czterech tekstów w odniesieniu do Starego Testamentu wyróżnia się teksty prorockie i teksty z innych ksiąg Starego Testamentu, co może być także wskazówką dla wykorzystania różnych tekstów w katechezie.

⁵ M. Rosik, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, dz. cyt., s. 142.

⁶ Ml 3, 22-24.

⁷ M. Rosik, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, dz. cyt., s. 143.

⁸ Pwt 18, 18-19.

⁹ Dz 3, 19-23

¹⁰ M. Rosik, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, dz. cyt., s. 145.

¹¹ Syr 39, 1.

¹² 2 Mch 2, 13.

¹³ Łk 24, 44.

¹⁴ Prolog Syr.

¹⁵ Ps 1, 2.

¹⁶ 2 Krn 36, 22-23.

¹⁷ M. Rosik, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, dz. cyt., s. 145.

Katecheza biblijna oprócz opowiadania historii zbawienia stawia sobie również za cel zaznajomienie uczniów z treścią poszczególnych ksiąg biblijnych. Nie jest ten cel realizowany w szkolnym nauczaniu religii, dlatego też w katechezie parafialnej należy w miarę możliwości ten brak uzupełnić. Dlatego też w przygotowywanym programie katechezy biblijnej streszczenie Pisma Świętego będzie dotyczyło treści biblijnych zawartych w określonych grupach ksiąg oraz wybranych księgach biblijnych.

W przekazie Ewangelii według św. Łukasza charakterystyczne są stwierdzenia, że Zmartwychwstały Chrystus wyjaśniał uczniom wszystko, co we wszystkich Pismach odnosiło się do Niego. Łukasz wspomina o tym, że Jezus swój wykład zaczynał od Mojżesza poprzez wszystkich proroków¹⁸ oraz mówił o tym, że musiało wypełnić się wszystko, co było o Nim napisane w Prawie Mojżesza, u Proroków i w Psalmach¹⁹ i oświecił ich umysły, aby rozumieli Pisma²⁰. W programie katechezy biblijnej w odniesieniu do Starego Testamentu przyjęto żydowski podział ksiąg na Prawo, Proroków i Pisma ze względu na to, że taki podział stosował sam Chrystus. W odniesieniu do Nowego Testamentu przyjęto podział na Ewangelie i inne pisma Nowego Testamentu, czyniąc wyjątek dla Dziejów Apostolskich, które omawiane są razem z Ewangelią według św. Łukasza jako jedno dzieło w dwóch częściach. W przekazywaniu materiału dydaktycznego starano się ukazywać to, co w poszczególnych księgach odnosi się do danego zagadnienia, by wiedza biblijna uczniów odnosiła się do konkretów, a katecheza przygotowywała ich do studium Pisma Świętego.

W programie katechezy biblijnej przewidziano wykorzystanie przesłania poszczególnych Ewangelii, kierując się cyklem danego roku (A, B, C)²¹, chcąc połączyć katechezę parafialną z przepowiadaniem liturgicznym. Dlatego też w nabożeństwach słowa Bożego będzie wykorzystywana Ewangelia danego roku (A, B, C) lub Ewangelia według św. Jana, która jest odczytywana w wybrane niedziele roku oraz w Wielkim Tygodniu²².

Przedstawiony materiał dydaktyczny zawiera treści, które będą służyły do przygotowywania spotkań formacyjnych w parafii. Odpowiedzialni za katechetyczną formację będą sporządzali plan dydaktyczny oraz opracowywali konspekty spotkań w grupach katechetycznych. Konspekty te będą wynikały z osobistego studium biblijnego katechetów i będą dostosowane do katechizowanych: młodzieży i dorosłych. Koncepcja programu katechezy biblijnej opiera się na specyfice głoszenia

¹⁸ Łk 24, 27.

¹⁹ Łk 24, 44.

²⁰ Łk 24, 45.

²¹ W programie nauczania zaproponowano w klasach V-VIII szkoły podstawowej korzystanie z wybranych Ewangelii jako zasadniczego tekstu źródłowego. W klasie V wyznaczono Ewangelię według św. Mateusza (PN, s. 87), w klasie VI – Ewangelię według św. Łukasza (PN, s. 104), w klasie VII – Ewangelię według św. Marka (PN, s. 118) i w klasie VIII – Ewangelię według św. Jana (PN, s. 137).

²² Dokładny wykaz dni, w których czytana jest Ewangelia według św. Jana zob.: B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, dz. cyt., s. 97-101.

słowa Bożego. Dlatego też nie wszystkie wiadomości przedstawione w materiale dydaktycznym muszą być przekazywane podczas spotkań katechetycznych. Posługa głoszenia słowa Bożego ma charakter prorocki, co wymaga od katechety postawy słuchania Boga i w Jego obecności przygotowywania się do posługi. Ważne jest, aby działanie katechetyczne było przemodlone i przygotowane, wynikało z otwartości odpowiedzialnych za katechezę na działanie Ducha Świętego.

Niniejszy artykuł z zakresu katechetyki materialnej przedstawia materiał dydaktyczny o Duchu Świętym przeznaczony do realizacji w katechezie parafialnej dla osób dorosłych, pragnących ożywić w sobie łaskę sakramentu bierzmowania²³. Inspirujące znaczenie w refleksji nad praktyką udzielania sakramentu bierzmowania uczniom ze szkół podstawowych miała lektura książki Tomasza Gałuszki OP o teologii charyzmatów św. Tomasza z Akwinu²⁴. Autor wyjaśniając myśl wielkiego teologa i mistyka podaje tezę, że podobnie jak chrzest jest wielokrotnie odnawiany w sakramencie pokuty, tak i istnieje odnowa w łasce dotycząca sakramentu bierzmowania, w której człowiek przyjmuje osobistą misję i dostaje bardzo konkretne dary, potrzebne w tej misji. Sakrament bierzmowania staje się wówczas punktem wyjścia, a nie punktem dojścia i końcem chrześcijańskiej formacji²⁵. Dlatego też opracowywany program katechezy biblijnej przewiduje uczestnictwo w nim młodych po bierzmowaniu oraz osób dorosłych, które pragną ożywić w sobie łaskę sakramentalną, czyli doświadczyć odnowy w łasce. Dla dorosłych katecheza ta będzie miała od początku wymiar mistagogiczny, ponieważ katechizowani już wcześniej przyjęli sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego.

Niektóre treści z przedstawionego materiału dydaktycznego o Duchu Świętym mogą być wykorzystane również w katechezie kandydatów do sakramentu bierzmowania – uczniów ze szkoły podstawowej.

2. Duch Boży w Starym Testamencie

Katechizowanych należy zapoznać z prawdą, że w języku Biblii nie ma odrębnego słowa na określenie ducha. Pojęcie to wyrażano za pomocą metaforycznych słów, które dosłownie znaczą wiatr i oddech²⁶. Czasem trudno jest odróżnić czy hebrajski rzeczownik *rûah* oznacza Ducha Bożego czy wiatr jako tajemniczą moc posyłąną przez Boga²⁷. W Starym Testamencie Duch Święty nie jest jeszcze objawiony jako osoba²⁸. Duch Święty jako osoba ukazany jest dopiero w Nowym Testamencie.

²³ Jest to zmieniona wersja materiału zamieszczonego [w:] B. Stypułkowska, *Treści dydaktyczne związane z Duchem Świętym w programie katechezy biblijnej dla kandydatów do bierzmowania*, „Veritati et Caritati” 11 (2018), s. 283-312.

²⁴ T. Gałuszka, *Odnowa w łasce. Teologia charyzmatów św. Tomasza z Akwinu*, Kraków 2018.

²⁵ Tamże, s. 222-223.

²⁶ G.S. Hendry, *Duch Święty*, [w:] *Słownik wiedzy biblijnej*, dz. cyt., s. 121.

²⁷ Por. Wj 14, 21; Lb 11, 31; M. Wenk, *Duch Święty*, [w:] *Słownik nauczania Jezusa oraz tematów czterech Ewangelii*, red. J.B. Greek, J.K. Brown, N. Perrin, Warszawa 2017, s. 146.

²⁸ J. Guillet, *Duch Boży*, [w:] *Słownik Teologii Biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, tłum. i oprac. K. Roma-

Działanie i objawienie się Ducha Świętego dokonuje się jakby w trzech nurtach: mesjańskim, dotyczącym zbawienia; prorockim, wiążącym się ze słowem i świadectwem; ofiarniczym, ukazującym służbę i poświęcenie się²⁹. Nurt mesjański związany jest z sędziami, królami i Mesjaszem; nurt prorocki związany jest z prorokami; nurt ofiarniczy związany jest z Sługą Jahwe³⁰. W tych trzech nurtach będzie ukazane też posłannictwo Jezusa. W Starym Testamencie Duch Święty działał przez pojedyncze osoby: sędziów, proroków, królów. Dwa razy mamy do czynienia z przekazaniem Ducha (Mojżesz i Siedemdziesięciu – Lb 11, 24-30, Eliasz i Elizeusz – 2 Krl 2, 7-15³¹). Ważne są proroctwa o Mesjaszu, na którym spocznie Duch Pański³² i proroctwa o powszechnym wylaniu Ducha³³.

Początkowo do najbardziej charakterystycznych doświadczeń, przypisywanych działaniu Ducha, należą ekstazy³⁴. Takie było pierwotne znaczenie słowa „prorokować”. Niektórzy prorocy chcieli oddzielić swoje powołanie prorockie od ekstatycznych uniesień, które nazywano prorokowaniem³⁵. Wielcy prorocy siłę, która ich wzięła w swoje posiadanie nazywają ręką Boga³⁶. Słowa, które głoszą, pochodzą od nich, i oni sami wiedzą, kosztem jakiego wysiłku; lecz te słowa nie zrodziły się w nich, są to słowa samego Boga. W ten sposób zarysowuje się związek między słowem Boga a Jego Duchem³⁷. Duch Święty nie stwarza w proroku jakiejś nowej osobowości, ale przekazuje mu sens i tajemnicę własnej działalności. Duch Święty jest już nie tylko „zrozumieniem i mocą”, ale także „poznaniem Boga”³⁸. Otwierając proroków na słowo Boże Duch Święty sprawia, że „stoją gotowi”³⁹, by mówić do ludu⁴⁰. W ten sposób Duch Święty czyni z nich świadków⁴¹. Charyzmatyczne napełnienie Duchem sędziów, królów i proroków stanowiło pomost do napełnienia Duchem wszystkich członków Izraela⁴².

niuk, Poznań 1990, s. 226.

²⁹ Tamże, s. 227.

³⁰ Tamże, s. 227-228.

³¹ Wprawdzie mowa jest w tych fragmentach o duchu Mojżesza i duchu Eliasza, ale ponieważ byli oni mężami Bożymi to ostatecznie chodzi o Ducha Świętego w nich. Można to nazwać przygotowaniem do przekazywania Ducha Świętego, które się dokonuje przez nałożenie rąk

³² Iz 42, 1; 61, 1.

³³ Jl 3, 1-5; Ez 36, 26-27.

³⁴ Np. Saul po namaszczeniu 1 Sm 10, 6-11; siedemdziesięciu starszych Lb 11, 25; G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 121; M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 146.

³⁵ Oz 9, 7; Mi 2, 11; 1 Sm 9, 9; G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 121.

³⁶ Iz 8, 11; Jr 1, 9; 15, 17; Ez 3, 14; J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 228.

³⁷ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 228.

³⁸ Por. Iz 11, 3; J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 228.

³⁹ Ez 2, 1; 3, 24.

⁴⁰ Ez 11, 5.

⁴¹ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 228.

⁴² B. Stubenrauch, *Traktat VIII: Pneumatologia – Traktat o Duchu Świętym*, przekł. P. Lisak, red. naukowa Z. Kijas, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, red. W. Beinert, Kraków 1999, s. 33.

W całym Starym Testamencie słowo Boże i Duch nie przestają razem działać. Jeżeli Mesjasz może zachowywać naukę Prawa i wprowadzać sprawiedliwość to dlatego, że ma Ducha; jeżeli prorok może głosić słowo to dlatego, że jest we władaniu Ducha; jeżeli Izrael któregoś dnia będzie mógł przyłgnąć do tego słowa, to stanie się to tylko w Duchu. Te dwie potęgi, chociaż nierozdzielne mają inne role. Słowo przenika od zewnątrz, niczym miecz; Duch działa od wewnątrz. Słowo można usłyszeć i poznać; Duch jest niewidzialny. Słowo jest objawieniem; Duch powoduje przemianę wewnętrzną. Ten związek i podział ról między Słowem a Duchem odnajdziemy również w Nowym Testamencie. Słowo Boże stało się ciałem wskutek działania Ducha Świętego i niczego nie czyni bez Ducha, dopełnienie zaś Jego dzieła jest darem Ducha⁴³.

2.1. Treści o Duchu Bożym w Prawie

Mojżesz w księgach biblijnych przedstawiany jest jako prorok, i w jego kontekście zapowiadany jest w tradycji deuteronomistycznej „prorok podobny do niego”⁴⁴. Prorok Izajasz mówiąc o Mojżeszu przedstawia go jako osobę obdarzoną Duchem Świętym⁴⁵. Biblijni prorocy są stróżami przymierza, dlatego też w pewnym sensie wszyscy oni związani są z Mojżeszem⁴⁶. Bezpośrednim następcą Mojżesza jest Jozue. On sam wprawdzie nie jest określany w tekstach biblijnych jako prorok⁴⁷, ale księga nazwana jego imieniem w Biblii Hebrajskiej rozpoczyna korpus ksiąg prorockich⁴⁸. Zatem początek Joz jest równocześnie wprowadzeniem do Proroków. Jozue

⁴³ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 229.

⁴⁴ Pwt 18, 18. W dziejach misji wielkich orędowników Starego Testamentu ma miejsce występowanie dwóch wielkich postaci, z których druga kontynuuje działalność pierwszej. Takie dwójki stanowią Mojżesz i Jozue oraz Eliasz i Elizeusz. Jozue jest jakby drugim Mojżeszem, co widać zwłaszcza przy przejściu przez Jordan na wzór przejścia przez Morze Czerwone. Podobnie Elizeusz powtarza niektóre cuda Eliasza (1 Krl 17, 8-24 oraz 2 Krl 4, 8-37), co stanowi skutek „przejścia na niego dwóch części ducha Eliasza” (2 Krl 2, 9. 15). W Ewangelii według św. Jana Jezus musi odejść, aby Paraklet mógł przyjść do uczniów (J 7, 39; 12, 16; 16, 16) – A. Jankowski, *Paraklet*, [w:] *Egzegeza Ewangelii św. Jana. Kluczowe teksty i tematy teologiczne*, red. F. Gryglewicz, Lublin 1992, s. 190 (całość 183-206).

⁴⁵ Iz 63, 11.

⁴⁶ Na temat katechezy o prorokach, zob. *Prorok Eliasz w odniesieniu do Chrystusa i Mojżesza w przekazie katechezy biblijnej*, „Polonia Sacra” R X (XXVIII) nr 19/63 (2006), s. 263-278.

⁴⁷ Chyba, że do niego odniesiemy tekst Oz 12, 14: „Lecz Pan wyprowadził Izraela z Egiptu przez proroka, i również przez proroka otoczył go opieką”.

⁴⁸ Uczeń w trakcie swojej formacji biblijnej powinien zapoznać się z tradycją żydowską, która w Biblii Hebrajskiej dzieli księgi biblijne na Prawo, Proroków i Pisma. Do Proroków tradycja żydowska oprócz proroków późniejszych, do których należą księgi trzech proroków większych (Iz, Jr i Ez) i zbiór dwunastu proroków mniejszych zalicza również tzw. „proroków wcześniejszych”, czyli Joz, Sdz, 1-2 Sm i 1-2 Krl. Tradycja chrześcijańska idąc za układem LXX „proroków wcześniejszych” włącza do zbioru ksiąg historycznych a do większych proroków za LXX dodaje Dn, która w kanonie Biblii Hebrajskiej znajduje się w zbiorze Pism jako księga dydaktyczna. Zbiór dwunastu proroków mniejszych pozostaje bez zmian zarówno w Biblii Hebrajskiej, jak i w LXX. Wydaje się, że można w katechezie szkolnej w odniesieniu do profetyzmu biblijnego skorzystać z obu tradycji, wykorzystując trzy grupy ksiąg prorockich (wcześniejszych i późniejszych: większych i mniejszych), chociaż należy

w tradycji biblijnej widziany jest jako następca Mojżesza, który wprowadza naród wybrany do ziemi obiecanej. Misja Jozuego zależy od jego wierności wobec całego Prawa, które nakazał Mojżesz⁴⁹. Korpus ksiąg prorockich zamyka Księga Malachiasza. Zakończenie tej księgi jest zatem równocześnie zakończeniem i podsumowaniem całego tego korpusu, a w nim zostaje potwierdzone znaczenie Proroków w ich relacji do Prawa Mojżeszowego⁵⁰. Lektura ksiąg prorockich winna prowadzić do „przypominania” Prawa, które pochodzi od Boga. Wzmianka o górze Horeb przywołuje przede wszystkim Księga Powtórzonego Prawa, gdyż właśnie ta księga relacjonuje tradycję Horebu⁵¹.

W Prawie w starotestamentalnej teologii ducha pojawia się element kolektywny. Na rozkaz Jahwe przed Mojżeszem gromadzi się siedemdziesięciu mężów, aby otrzymać właśnie tego ducha, którego posiadał sam patriarcha⁵², aby razem z Mojżeszem dźwigali „ciężar ludu” (Lb 11, 17). Przeniesienie ducha rzeczywiście się dokonuje i siedemdziesięciu wpada w ekstazę. Mojżesz wypowiada wówczas pragnienie, by cały lud Pana prorokował, by Pan dał mu swego ducha⁵³.

2.2. Treści o Duchu Bożym u Proroków

U proroków wcześniejszych, w Księdze Sędziów odniesienia do *rûah* pojawiają się głównie w kontekście posługi namaszczonego Duchem przywódców, którzy troszczyli się o naród⁵⁴. Sędziowie izraelscy zostali powołani przez Ducha Bożego, niczego się nie spodziewając. Ci prości synowie chłopscy, jak Samson, Gedeon i Saul, zostali nagle i całkowicie przemienieni. Saul jest pierwszym królem. Sędziowie byli wybawicielami czasowymi, po wypełnieniu zadania, Duch Święty ich opuszczał. Królowie spełniali funkcje o charakterze stałym. Obrzęd ich namaszczenia, którym są poświęceni na ową służbę, ukazuje niezniszczalne znamię Ducha Świętego

przy tym pamiętać, że materiał o prorokach dostępny jest również w innych księgach biblijnych. W katechezie szkolnej z pewnością należy uwzględnić „proroków wcześniejszych”, przyjąc czterech proroków wielkich (razem z Dn i występującą w niej wizją Syna Człowieczego, która jest ważna dla zrozumienia tego tytułu występującego w Ewangeliach w odniesieniu do Jezusa Chrystusa) i korzystać z przesłania dwunastu proroków mniejszych, uwzględniając przede wszystkim te księgi, w których występują prorocтва mesjańskie.

⁴⁹ Joz 1, 1-9.

⁵⁰ Ml 3, 22-24.

⁵¹ M. Rosik, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, Wrocław 2003, s. 143; T. Brzegowy, *Poganie będą wielbić Imię Pańskie (Księga Malachiasza)*, [w:] *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych, t. 5, Wielki świat starotestamentalnych proroków, cz. II. Od końca Niewoli Babilońskiej i prorocत्व Deutero-Izajasza do apokaliptyki Daniela*, oprac. T. Brzegowy, M. Gołębiowski, A. Strus, Warszawa 2001, s. 85.

⁵² Lb 11, 16-17. 24-29.

⁵³ Lb 11, 29; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 31-32.

⁵⁴ M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 146; Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i lasce*, [w:] *Dogmatyka*, t. 4, red. E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski, Warszawa 2007, s. 339 (całość 321-656).

i obdarza ich świętą godnością⁵⁵. Namaszczenie rytualne nie wystarcza do tego, by z królów uczynić wierne sługi Boga, którzy zapewnią ludowi zbawienie, sprawiedliwość i pokój. Do tego jest potrzebne bardziej przenikające działanie Ducha Świętego, namaszczenie dokonane wprost przez Boga, który naznacza Mesjasza⁵⁶.

U proroków późniejszych Duch nabiera istotnego znaczenia⁵⁷. Ezechiel przeważnie używa terminu *rûah*, nie precyzując, że chodzi o Ducha Bożego. Najważniejszym tekstem u tego proroka jest wizja wysuszonych kości⁵⁸. Zgodnie z wolą Bożą prorok wezwał życiodajny oddech czy wiatr, czy Ducha Bożego, żeby przybył i ożywił wyschłe kości⁵⁹. Prorocy wyrażali oczekiwanie na powszechne „wylanie” Ducha Bożego⁶⁰, przyjmując założenie, że odnowy ludu Bożego może dokonać tylko Bóg⁶¹. Odnowa przedstawiana jest jako rezultat bezpośredniego wylania Ducha na ludzi⁶² albo jako rezultat posługi namaszczonego Duchem Mesjasza-Sługi⁶³. Charakterystyczną cechą ery mesjańskiej będzie udzielenie Ducha Bożego wszystkim, wielkim i małym, starszym i młodszym, mężczyznom i kobietom⁶⁴. To wylanie Ducha Świętego będzie nowym stworzeniem, nową wrażliwością na słowo Boże, wiernością wobec Jego słowa i przymierza⁶⁵. Sługa Jahwe będzie głosił sprawiedliwość wszystkim narodom i przez swoje cierpienia usprawiedliwi wielu⁶⁶, to znaczy wprowadzi ich znów do sprawiedliwości⁶⁷, a ponieważ to król ustanawia sprawiedliwość, zatem misja Sługi Jahwe ma coś w sobie z roli króla. Zadania prorockie i mesjańskie zbiegają się razem w działaniu Ducha Świętego. Poza tym Sługa Jahwe to Ten, w którym Bóg ma upodobanie⁶⁸, dlatego też oczekuje od Niego ofiar, a całe życie i śmierć Sługi, poświęcone Bogu, stanowią przebłaganie za grzechy i wyjednają zbawienie⁶⁹.

Charyzmatyczne napełnienie Duchem sędziów, królów i proroków stanowiło pomost do napełnienia Duchem wszystkich członków Izraela, co zapowiadają prorocy Ezechiel⁷⁰ i Joel⁷¹. Na prorocstwo Joela powoła się św. Piotr w dniu Pięćdziesiąticy⁷².

⁵⁵ 1 Sm 10, 1; 16, 13; J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 227; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 31.

⁵⁶ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 227.

⁵⁷ G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 121; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 32.

⁵⁸ Ez 37, 1-14

⁵⁹ G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 121.

⁶⁰ Iz 32, 15.

⁶¹ G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 121.

⁶² Iz 32, 15-18; 44, 1-5; Ez 37, 1-14; Jl 3, 1-5.

⁶³ Iz 11, 1-4; 42, 1-4; 61, 1-4; M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 146.

⁶⁴ Jl 3, 1-2; G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 122; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 33.

⁶⁵ Iz 59, 21; Ps 143, 10; Ez 36, 27; J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 229.

⁶⁶ Iz 53, 11.

⁶⁷ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 228.

⁶⁸ Iz 42, 2.

⁶⁹ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 228.

⁷⁰ Ez 36, 24-27; 37, 14; 39, 29.

⁷¹ Jl 3, 1-5; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 33.

⁷² Dz 2, 14-21.

2.3. Treści o Duchu Bożym w Pismach

Psalmiści wyrażają przekonanie, że *rûah* Jahwe jest duchową rzeczywistością, która kształtuje człowieka i pomaga mu pełnić wolę Bożą⁷³. *Rûah* Jahwe ma związek ze słowem Bożym. Skuteczność słowa związana jest z powiewem *rûah* i odwrotnie⁷⁴. *Rûah* niesie słowo Boże tam, gdzie powinno spełniać ono swą życiodajną działalność⁷⁵. W ewangelii według św. Jana Jezus jest Słowem Bożym.

Rûah ma także związek z Bożą mądrością. Wypracowane pod wpływem hellenizmu koncepcje mądrościowe miały pewne znaczenie dla pneumatologii biblijnej. Mądrość zaczęła przyjmować rysy spersonifikowanej podmiotowej istoty, pośrednika między Bogiem a ludźmi. Spełniała rolę podobną do słowa Bożego i Tory. Najpełniejszy opis mądrości zawarty jest w hymnie na cześć uosobionej mądrości w Księdze Mądrości⁷⁶. Jednak w Starym Testamencie nie można doszukać się personifikacji *rûah*. *Rûah* jest darem pochodzącym od Boga i z Nim istotowo związanym⁷⁷. Jednakże w tekstach mądrościowych występuje silne powiązanie działań ducha i mądrości⁷⁸.

3. Duch Święty w Nowym Testamencie

Pneumatologia Nowego Testamentu wprawdzie opiera się na Starym Testamencie, ale dziedzictwo starotestamentalne wprowadza w całkowicie nowe wymiary, które można opisać jako ciągłość i brak ciągłości⁷⁹. Bez doświadczenia Ducha Świętego, które było udziałem pierwotnej wspólnoty wierzących niemożliwa byłaby interpretacja dzieł Jezusa i Jego samego. Podobnie nie byłoby to możliwe dla pierwszych chrześcijan bez wiary swoich ojców, gdyż nie byłiby uwrażliwieni na doświadczenie Ducha Świętego związane z wydarzeniem Chrystusa i nie dysponowaliby odpowiednim słownictwem do wyrażenia tego doświadczenia. Jednakże dotychczas stosowane słowa nie wystarczały, dlatego pneumatologia rodzącego się Kościoła zmienia obraz Boga: monoteizm Starego Testamentu przeradza się na rzecz jednego Boga w Trzech Osobach⁸⁰.

W Ewangeliach wylanie Ducha Świętego jest następstwem wywyższenia Jezusa⁸¹. Pierwotny Kościół miał świadomość, że poznanie Ducha Świętego osiągnął przez zmartwychwstanie Jezusa, przede wszystkim dlatego, że zdobył wówczas

⁷³ Ps 51, 12; 143, 10.

⁷⁴ Ps 104; 147.

⁷⁵ Ps 147, 17.

⁷⁶ Mdr 7, 22 – 8, 4.

⁷⁷ Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i lasce*, dz. cyt., s. 337; H. Langkammer, *Pneumatologia biblijna (ruach – pneuma)*, Opole 1998, s. 27.

⁷⁸ Tamże, s. 336.

⁷⁹ B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 45; Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i lasce*, dz. cyt., s. 347-348.

⁸⁰ B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 45-46.

⁸¹ J 7, 39.

zdolność poznania Jezusa jako Chrystusa, czyli namaszczonego Duchem Mesjasza⁸². Istnieje związek między śmiercią, zmartwychwstaniem i wniebowstąpieniem Jezusa a zesłaniem Ducha Świętego⁸³. Duch Święty należy do istoty Ojca, jest niejako skierowanym ku światu wymiarem wewnątrzboskiej relacji między Ojcem i Synem. W czasie zesłania Duch Święty okazuje się Duchem Ojca i Syna, przez którego Ukrzyżowany stał się Mesjaszem. Duchowi Świętemu przypisywana jest rola nie tylko w relacji między Ojcem i Synem, lecz także między Ojcem i wybranym w Synu ludem Bożym. Duch Święty włącza w życie Boga wierzących, ukształtowanych na podobieństwo Syna⁸⁴.

Nowy Testament ogłasza spełnienie się eschatologicznej nadziei na udzielenie Ducha, głoszonej przez proroków. Podkreśla się dwa elementy, ściśle ze sobą powiązane: przyjście Tego, w którym stale przebywa Duch i wylanie Ducha na „wszelkie ciało”⁸⁵. Jezus jest rozpoznany jako oczekiwany Mesjasz, na którym spoczął i pozostał Duch⁸⁶. To rozpoznanie miało miejsce w czasie chrztu w Jordanie. Jan Chrzciciel oczekując Mesjasza, oczekiwał tym samym Ducha Świętego w całej Jego mocy⁸⁷. W sposób widzialny, w postaci gołębiczy, zstąpił na Chrystusa Duch Święty. Nie oznacza to wcale, że związek z Ducha z Jezusem został wtedy zapoczątkowany, ale wtedy nastąpiło objawienie. Jan w szczególny sposób widział w chrzcie Jezusa epifanię preegzystującego Syna⁸⁸. W opowiadaniach o narodzeniu Jezusa kładzie się akcent na poczęcie „za sprawą Ducha”⁸⁹. Obecność Ducha Świętego w Jezusie sięga samych początków bytu Jezusa⁹⁰. Jezus w synagodze w Nazarecie wyraźnie potwierdził, że jest właśnie Tym, w którym wypełniły się proroctwa mesjańskie⁹¹. Jezus działa w Duchu Świętym⁹². Jednakże w przeciwieństwie do natchnionych mężów Starego Testamentu, Jezus nie odczuwa obecności Ducha Świętego jako pewnej siły, która przysłała do Niego z zewnątrz, lecz jest On w Duchu. Duch jest u Niego, jest to Jego własny Duch⁹³. Wzmianki o Duchu Świętym występują zwłaszcza u Łukasza⁹⁴. Potwierdzenie tożsamości Jezusa dokonuje się przede wszystkim dzięki obecności i działaniu w Nim Ducha Świętego⁹⁵. Odrzucenie świadectwa Ducha Świętego jest

⁸² 1 Kor 12, 3.

⁸³ Dz 2, 22-36.

⁸⁴ B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 47-50.

⁸⁵ G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 122.

⁸⁶ J 1, 33.

⁸⁷ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 229.

⁸⁸ J 1, 29-34; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 22; Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i lasce*, dz. cyt., s. 350; J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 230.

⁸⁹ Mt 1, 18; Łk 1, 35.

⁹⁰ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 230.

⁹¹ Łk 4, 16-21.

⁹² Łk 6, 19; 8, 46; 10, 21.

⁹³ J 16, 13-15; J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 231.

⁹⁴ Łk 4, 1. 14. 16-21; 11, 20; 12, 10.

⁹⁵ Mt 12, 28; por. 1 J 5, 6-12.

grzechem znacznie cięższym niż odrzucenie świadectwa Jezusa o sobie samym⁹⁶. Życie Jezusa przedstawia się jako życie w pełni kierowane przez Ducha Świętego⁹⁷. Duch Święty był obecny w każdym istotnym momencie ziemskiego życia Jezusa – w chwili Jego poczęcia i narodzin, w Jego życiu i posłudze, w chwili śmierci⁹⁸. O obecności i mocy Ducha Świętego w chwili śmierci Jezusa wspomina autor Listu do Hebrajczyków⁹⁹. W mocy Bożego Ducha sługa Jahwe oddaje swoje życie Bogu jako ofiarę za grzechy wielu, niosąc na sobie ich grzech i zapewniając im usprawiedliwienie¹⁰⁰. Tylko Jezus jest napełniony Duchem Świętym od wieczności i tylko On może udzielić Ducha Świętego innym¹⁰¹. Po swej śmierci i zmartwychwstaniu Jezus zsyła Kościołowi dar Ducha Świętego¹⁰². Łukasz zesłanie Ducha Świętego umiejscawia w dzień Pięćdziesiątnicy¹⁰³, Jan w wieczór Wielkanocy¹⁰⁴.

3.1. Treści o Duchu Świętym w Ewangeliach i Dziejach Apostolskich

Ewangelia według św. Mateusza w swoich początkach ma informację o Maryi, która „znalazła się brzemienną za sprawą Ducha Świętego” (Mt 1, 18), a kończy się nakazem misyjnym, w którym Duch Święty jest również wymieniony¹⁰⁵. W Ewangelii dzieciństwa Mateusz stosując imię Emanuel zamierza uwydatnić to, że sam Bóg przyszedł do swego ludu i odtąd faktycznie jest „Bogiem z nami”¹⁰⁶. Obecność Boga pośród swego ludu trwa w Kościele¹⁰⁷. Jezus jest zapowiadany przez Jana Chrzciciela jako Ten, który będzie „chrzcić Duchem Świętym i ogniem” (Mt 3, 11). Jest to nawiązanie do oczekiwanej odnowy eschatologicznej oraz oczyszczenia ludu Bożego przez Mesjasza¹⁰⁸. U św. Mateusza występuje najdłuższy u synoptyków opis chrztu Pańskiego¹⁰⁹. Jezus ujrzał Ducha Bożego zstępującego jak gołębica¹¹⁰. Ten sam Duch wyprowadza Go na pustynię¹¹¹. Mateusz umieszcza mowę Jezusa o bluźnierstwie przeciw Duchowi Świętemu w kontekście eschatologicznego wypełnienia obietni-

⁹⁶ Mt 12, 31; J 5, 31-36.

⁹⁷ J 3, 34; Dz 10, 38.

⁹⁸ G.F. Hawthorne, *Duch Święty*, [w:] *Słownik późnych ksiąg Nowego Testamentu i pism Ojców apostołskich*, red. R.P. Martin, P.H. Davids, red. naukowa wyd. polskiego J. Kręciło, Warszawa 2014, s. 195.

⁹⁹ Hbr 9, 14.

¹⁰⁰ G.F. Hawthorne, *Duch Święty*, art. cyt., s. 194-195.

¹⁰¹ G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 122.

¹⁰² J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 232.

¹⁰³ Dz 2, 1.

¹⁰⁴ J 20, 22.

¹⁰⁵ Mt 28, 19.

¹⁰⁶ Mt 1, 23.

¹⁰⁷ Mt 28, 20; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 60.

¹⁰⁸ M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 149.

¹⁰⁹ Mt 3, 13-17.

¹¹⁰ Mt 3, 16.

¹¹¹ Mt 4, 1.

cy Boga¹¹² i następującego później egzorcyzmu jako znaku ostatecznego przyjscia królestwa Bożego¹¹³. Mateusz zidentyfikował „palec Boży” (Łk 11, 20), którym wyrzucane były demony z udzielonym współnocie Duchem Bożym. Mateusz objawia Jezusa ziemskiego jako eschatologicznego reprezentanta panowania Boga a Ducha Świętego pojmując jako dar eschatologiczny¹¹⁴.

Ewangelia według św. Marka zawiera najmniej wzmianek o Duchu Świętym¹¹⁵, zaś te, które istnieją są zbieżne ze spojrzeniem Mateusza¹¹⁶. Duch Święty występuje w następujących perykopach: chrzest Jezusa¹¹⁷, kuszenie na pustyni¹¹⁸, Przychodzący będzie chrzczył Duchem Świętym¹¹⁹. Marek zgadza się także z Mateuszem w przypisaniu wypowiedzi Dawida¹²⁰ natchnieniu Ducha Świętego¹²¹. Należy pamiętać, że Ewangelia według św. Marka jest prawdopodobnie pierwszą Ewangelią, zatem to św. Mateusz mógł z niej czerpać swój materiał. W odniesieniu do Ducha Świętego, Jego obecności i działania, warto jeszcze rozważyć aspekt wygnania i odnowy¹²². Ewangelia według św. Marka przedstawia Jezusa językiem prorocत्व Izajasza, mówiących o końcu wygnania i odnowieniu Izraela¹²³. Mk 1, 3 cytuje Iz 40, 3, który oryginalnie otwiera Księgę Pocieszenia Izraela¹²⁴, ogłaszając koniec wygnania, początek powrotu do Izraela i przywrócenia narodu i jego instytucji do pierwotnego stanu, a nawet w jeszcze większym i doskonalszym stopniu¹²⁵. Chrzest w Jordanie przywołuje Iz 66, 1-2. Słowa Chrystusa: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię” nawiązują do Iz 52, 7, gdzie jest obiecany posłaniec, który będzie głóscielem dobrej nowiny o zbawieniu, czyli końca wygnania, odnowy Izraela i przyjscia Boga jako Króla na Syjon¹²⁶.

Dzieło św. Łukasza: Łukasz najwięcej miejsca spośród synoptyków poświęca tematyce Ducha Świętego. Narracje dzieciństwa rozpoczynają się wzmiankami o wielu postaciach, które były napełnione Duchem Świętym i prorokowały¹²⁷. Duch Święty

¹¹² Mt 12, 15-21.

¹¹³ Mt 12, 22-37 – M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 149.

¹¹⁴ Mt 12, 28; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 67-68.

¹¹⁵ Tym bardziej dziwi zaproponowanie tej Ewangelii jako zasadniczego tekstu źródłowego w klasie VII szkoły podstawowej, przy wskazaniu, że ważne miejsce w programie tej klasy zajmują treści ukazujące Osobę Ducha Świętego, Jego dary i owoce, a także działanie w Kościele – PN, s. 118. Właściwsze wydaje się w takim przypadku dzieło św. Łukasza (Łk-Dz).

¹¹⁶ M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 149.

¹¹⁷ Mk 1, 10; Mt 3, 16.

¹¹⁸ Mk 1, 12; Mt 4, 1.

¹¹⁹ Mk 1, 8; Mt 3, 11 (i ogniem).

¹²⁰ Ps 110, 1.

¹²¹ Mk 12, 36; Mt 22, 43.

¹²² J.M. Scott, *Wygnanie i odnowa*, [w:] *Słownik nauczania Jezusa*, dz. cyt., s. 869-875.

¹²³ Mk 1, 1-15.

¹²⁴ Iz 40-55.

¹²⁵ J.M. Scott, *Wygnanie i odnowa*, art. cyt., s. 869.

¹²⁶ Tamże, s. 869.

¹²⁷ Łk 1, 41. 46; B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 65.

jest związany z życiem i posługą Jana Chrzciciela¹²⁸ i narodzeniem Jezusa¹²⁹. Maryja podczas zwiastowania słyszy od anioła, że Duch Święty zstąpi na Nią i moc Najwyższego Ją osłoni. Dlatego też Święte, które się z Niej narodzi, będzie nazwane Synem Bożym¹³⁰. Egzegeci wiążą czynność okrycia Maryi mocą Najwyższego z tekstem Księgi Wyjścia, który mówi o obłoku okrywającym Namiot Spotkania¹³¹. Z czasem to zjawisko rabini określali terminem szekina (zamieszkanie, obecność – słowo, które zastępowało imię Boga), które stało się symbolem obecności Boga¹³². Jan Chrzciciel zestawia swoją posługę z posługą Silniejszego, „który będzie was chrzczył Duchem Świętym i ogniem” oraz dokona eschatologicznego oczyszczenia i odnowienia ludu Bożego¹³³. Dokona się wtedy powrót z wygnania zapowiedziany u proroków¹³⁴. Chrzest Jezusa jest Jego umocnieniem na początku publicznej działalności, w którym widać aluzje do Ps 2, 7 i Iz 42, 1-4¹³⁵. Struktura narracji o chrzcie i kuszeniu (podobna do Pwt 8, 1-9) ukazują Jezusa jako namaszczonego Mesjasza, który wspomagany przez Ducha pozostaje wierny Bogu. Wspierany przez Ducha w swojej posłudze mesjańskiej i w czasie starcia z szatanem, Jezus wraca do Galilei w mocy Ducha, aby rozpocząć swoją posługę uwolnienia i odnowy¹³⁶. Jezus jest napełniony Duchem Świętym w nadzwyczajny sposób, nie tak jak wielkie postaci ze Starego Testamentu czy chrześcijanie. On może udzielać Ducha Świętego i ustanawiać w świecie Jego panowanie. W Duchu Świętym Syn zna Ojca i w Duchu Świętym otrzymuje pełnomocnictwo objawiania Ojca w świecie¹³⁷.

Nauczanie w synagodze w Nazarecie¹³⁸ i cytaty z Księgi Izajasza¹³⁹ mogą być zrozumiane tylko w kontekście innego cytatu ze Starego Testamentu, z Księgi Joela¹⁴⁰, który Łukasz umieszcza na początku Dziejów Apostolskich¹⁴¹. Oba nawiązania do Starego Testamentu mają tę samą perspektywę eschatologiczną i zapowiadają nowy porządek społeczny zarówno dzięki posłudze namaszczonego Duchem proroka¹⁴², jak i przez życie i posługę namaszczonej Duchem wspólnoty¹⁴³. Pouczenie o modli-

¹²⁸ Łk 1, 13-17.

¹²⁹ Łk 1, 35.

¹³⁰ Łk 1, 35.

¹³¹ Wj 40, 34.

¹³² Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i lasce*, dz. cyt., s. 349.

¹³³ Łk 24, 46-47.

¹³⁴ Ez 36, 33; Lm 4, 22; Dn 9, 16-19; Ezd 9, 6-15; M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 147.

¹³⁵ M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 147.

¹³⁶ Tamże, s. 148.

¹³⁷ B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 63-66.

¹³⁸ Łk 4, 16-30.

¹³⁹ Iz 61, 1-2.

¹⁴⁰ Jl 3, 1-5.

¹⁴¹ Dz 2, 17-21.

¹⁴² Iz 11, 1-4; 61, 1-2; Łk 4, 16-30.

¹⁴³ Iz 32, 15-18; Jl 3, 1-5; Dz 2, 17-21; M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 148.

twie¹⁴⁴ zakończone frazą „udzieli Ducha Świętego” jest podsumowaniem interwencji Boga wobec Jego ludu, który modli się o przyjście eschatologicznego Królestwa Bożego. Jest ono zapowiadane w wielu fragmentach Starego Testamentu, w których powiązane są apostazja Izraela, przebaczenie Boga i powrót z wygnania¹⁴⁵.

Dzieje Apostolskie są jakby „Ewangelią Ducha Świętego”¹⁴⁶. Pneumatologia św. Łukasza koncentruje się na eschatologicznym zstąpieniu Ducha Świętego¹⁴⁷, a żeby otrzymać dar Ducha Świętego potrzeba wytrwałej modlitwy¹⁴⁸. W atmosferze modlitwy nastąpiło zesłanie Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy¹⁴⁹ i drugie zesłanie pośród prześladowań¹⁵⁰. Dar pięćdziesiątnicy Piotr interpretuje zarówno jako wypełnienie się Bożej obietnicy przekazanej przez proroka Joela¹⁵¹, jak i jako bezpośredni skutek tego, że zmartwychwstały i wywyższony Chrystus wylał na swój Kościół dar Ducha Świętego¹⁵². Odtąd chrześcijanie stali się prorokami, tzn. stali się nosicielami Ducha Świętego, i to nie tylko w celu wypełnienia przemijających zadań, lecz na stałe¹⁵³. Łukasz buduje uderzającą paralelę między Pięćdziesiątnicą a chrztem Jezusa: jak ochrzczony Jezus w trakcie modlitwy otrzymuje Ducha Świętego, który udziela mu mocy do głoszenia Dobrej Nowiny, tak modlący się Kościół otrzymuje dar Ducha dla świadectwa o zmartwychwstałym Jezusie¹⁵⁴. Oprócz Żydów również Samarytanie¹⁵⁵ i poganie¹⁵⁶ zostali w pełni włączeni do grona odbiorców daru Ducha¹⁵⁷. Duch Święty to Duch Jezusa, który sprawia, że ponawiane są czyny Jezusa i głosi się Jego naukę¹⁵⁸. Duch Święty jest siłą, która rozprzestrzenia Kościół „aż po krańce ziemi”¹⁵⁹.

¹⁴⁴ Łk 11, 1-13.

¹⁴⁵ Iz 40, 1-2; Jr 31, 31-40; Lm 4, 22; Ez 36, 24-28; 36, 33; 37, 21-23; Dn 9, 16-19; M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 148.

¹⁴⁶ J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 232.

¹⁴⁷ L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel. Duch Święty i życie w lasce*, przekł. A. Liduchowska, Kraków 2000, s. 118.

¹⁴⁸ Łk 11, 5; 18, 1; Dz 1, 14.

¹⁴⁹ Dz 2, 1-13. Pięćdziesiątnica była żydowskim Świętem Tygodni (Pwt 16, 9-12), zwanym także „dniem pierwocin” (Lb 28, 26), ponieważ wtedy ofiarowano Bogu pierwsze plony pszenicy (Wj 34, 22.). Do tego pierwotnego znaczenia stopniowo doszło świętowanie Przymierza zawartego na Synaju i daru Prawa pięćdziesiąt dni po wyjściu z Egiptu – Wj 19, 1; J.B. Alsac, *Łaska chrztu w Duchu Świętym*, tłum. M. Szewc-Osiecka, Kraków 2018, s. 103; G. Haya Prats, *L'Esprit force de l'Église. Sa nature et son activité d'après les Actes des Apôtres*, Paris 1975, s. 188; G.F. Hawthorne, *Duch Święty*, art. cyt., s. 195.

¹⁵⁰ Dz 4, 23-31.

¹⁵¹ Dz 2, 17-21, cyt. JI 3, 1-3.

¹⁵² Dz 2, 32-33; J.B. Alsac, *Łaska chrztu w Duchu Świętym*, dz. cyt., s. 104-106.

¹⁵³ B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 70.

¹⁵⁴ J.B. Alsac, *Łaska chrztu w Duchu Świętym*, dz. cyt., s. 106-107; M.A. Chevalier, *Souffle de Dieu. Le Saint-Esprit dans le Nouveau Testament*, t. I, Paris 1978, s. 181.

¹⁵⁵ Dz 8.

¹⁵⁶ Dz 10.

¹⁵⁷ G.F. Hawthorne, *Duch Święty*, art. cyt., s. 196.

¹⁵⁸ Dz 4, 30; 5, 42; 6, 7; 9, 20; 18, 5; 19, 10. 20.

¹⁵⁹ Dz 1, 8.

Niekiedy Duch Święty zstępuje wprost na pogan¹⁶⁰, dając tym samym dowód, że jest wylany „na wszelkie ciało”¹⁶¹. Kiedy indziej wysłała się ze specjalną misją tych, których Duch sam wybierze: Filipa¹⁶², Piotra¹⁶³, Pawła i Barnabę¹⁶⁴. Duch Święty towarzyszy działaniu apostołów¹⁶⁵, pieczętuje ich decyzje¹⁶⁶, sprawia, że słowo „wzrasta i pomnaża się”¹⁶⁷.

Ewangelia według św. Jana. Struktura Ewangelii według św. Jana podobnie jak struktura Ewangelii według św. Marka¹⁶⁸ są oparte na wspólnej teologii. Podstawą wszelkiej dobrej nowiny o zbawieniu jest żywe słowo Boże. To słowo prorockie, które osiąga swój szczyt w nauczaniu Jana Chrzciciela, jest w całości nakierowane na Jezusa, Syna Bożego, żywy i doskonały obraz Ojca. Jego synostwo objawia się przez to, że właśnie za Jego sprawą, Duch Boży zstępuje na świat i odnosi ostateczne zwycięstwo nad złym duchem¹⁶⁹. Jezus Chrystus jest Słowem Bożym w najwyższym stopniu, w pełnym tego słowa znaczeniu. Po prologu narracja Jana rozpoczyna się świadectwem Jana Chrzciciela i jego mową o Duchu, który zstąpił na Jezusa i spoczął na Nim¹⁷⁰. W rozmowie z Nikodemem Jezus mówi o nowym narodzeniu z wody i z Ducha¹⁷¹, a w rozmowie z Samarytanką o tym, że może On dać wody żywej¹⁷². W katechezie biblijnej wobec tych dwóch tekstów można zastosować metodę porównań biblijnych¹⁷³.

W Ewangelii tej występuje jedyna formalna nauka o Duchu Świętym¹⁷⁴. Ma to miejsce w czasie nauczania Jezusa podczas Święta Namiotów¹⁷⁵ oraz podczas Ostatniej Wieczery¹⁷⁶.

Podczas Święta Namiotów Jezus mówi o Duchu Świętym jako o wodzie żywej. Jezus zawołał donośnym głosem: „Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we Mnie – niech przyjdzie do Mnie i pije! Jak rzekło Pismo: Rzeki wody żywej popłyną z jego wnętrza” (J 7, 37-38). Ewangelista wyjaśnia: „A powiedział to o Duchu, którego

¹⁶⁰ Dz 10, 44.

¹⁶¹ Dz 2, 17.

¹⁶² Dz 8, 26. 29-30.

¹⁶³ Dz 10, 20.

¹⁶⁴ Dz 13, 2. 4.

¹⁶⁵ Dz 16, 6-7.

¹⁶⁶ Dz 15, 28.

¹⁶⁷ Dz 6, 7; 12, 24.

¹⁶⁸ Na temat tych podobieństw zob. L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 53-57.

¹⁶⁹ Tamże, s. 123.

¹⁷⁰ J 1, 32-34; M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 149.

¹⁷¹ J 3, 5. 8.

¹⁷² J 4, 10.

¹⁷³ A. Długosz, B. Stypułkowska, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, dz. cyt., s. 99-100; B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, dz. cyt., s. 361-362.

¹⁷⁴ G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 122.

¹⁷⁵ J 7, 37-39.

¹⁷⁶ J 14, 15-17; 14, 25-26; 15, 26; 16, 4-11; 16, 12-15.

mieli otrzymać wierzący w Niego” (J 7, 39). Biblia Jerozolimską na marginesie podaje odnośnik do Iz 44, 3¹⁷⁷, w której mowa o wylaniu Ducha Bożego jak wody po spragnionej glebie i źródeł po wyschniętej ziemi. W Ewangelii według św. Jana woda jest metaforą Ducha¹⁷⁸. Jezus jest studnią, z której można zaczerpnąć prawdziwej wody¹⁷⁹. Jezus jest dawcą żywej wody¹⁸⁰. Podstawowym znaczeniem tego symbolu jest Duch, eschatologiczny dar, który zostanie dany w czasie uwielbienia Jezusa¹⁸¹. Podczas Święta Namiotów, kiedy lud zgromadzony w świątyni skrapiano wodą, to wówczas – według poglądu wczesnego judaizmu – Duch Święty udzielał się ludowi¹⁸².

Podczas Ostatniej Wieczerzy Jezus stosuje w odniesieniu do Ducha Świętego określenie „Paraklet”. Wypowiada pięć sentencji o Duchu Świętym¹⁸³. Termin Paraklet należy do języka prawniczego i oznacza doradcę, obrońcę w przeciwieństwie do oskarżyciela, który nazywany jest diabeł, szatan¹⁸⁴. Paraklet będzie dla uczniów tym, czym był dla nich Jezus, a przyjście Parakleta będzie równoznaczne z przyjściem samego Jezusa¹⁸⁵. Nauczanie Parakleta będzie skupiało się na Jezusie i Jego nauce¹⁸⁶. Paraklet przekaze nauki Jezusa całemu światu¹⁸⁷. Paraklet doprowadzi uczniów do „całej prawdy”, która jest identyczna z Jezusem¹⁸⁸. Paraklet pozostanie z uczniami na zawsze, w przeciwieństwie do Jezusa, który musiał odejść¹⁸⁹. Obecność Parakleta jest niewidzialna i wewnętrzna¹⁹⁰. Paraklet pełni rolę kontynuatora Jezusa (przez obecność w uczniach)¹⁹¹, zadanie nauczycielskie i prorockie (przez przypominanie uczniom słów Jezusa, doprowadzanie do całej prawdy i zapowiadanie przyszłości)¹⁹², misję eschatologiczną (przez otaczanie chwałą Chrystusa)¹⁹³, rolę sądowniczą (przez świadectwo i przekonywanie świata o grzechu, sprawiedliwości i sądzie)¹⁹⁴.

Według Jana uczniowie są oczyszczeni przez słowo wypowiedziane przez Chrystusa¹⁹⁵ i są uświęceni przez Ducha, aby dalej wypowiadać słowo dające życie, które

¹⁷⁷ Biblia Jerozolimską, Poznań 2006, s. 1487.

¹⁷⁸ S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana, rozdziały 1-12*, dz. cyt., s. 419.

¹⁷⁹ E.W. Klink, *Woda*, art. cyt., s. 867.

¹⁸⁰ J 7, 37-39.

¹⁸¹ J 7, 39.

¹⁸² B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 38.

¹⁸³ Tamże, s. 103-109; A. Jankowski, *Paraklet*, art. cyt., s. 195-205.

¹⁸⁴ Ap 12, 10

¹⁸⁵ J 14, 18; Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i łasce*, dz. cyt., s. 368.

¹⁸⁶ J 14, 26; 15, 26; 6, 14.

¹⁸⁷ J 16, 8.

¹⁸⁸ J 16, 13.

¹⁸⁹ J 14, 16; 16, 7.

¹⁹⁰ J 14, 17; G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 122.

¹⁹¹ J 14, 17.

¹⁹² J 14, 26; 16, 13.

¹⁹³ J 16, 24.

¹⁹⁴ J 15, 26; 16, 8; Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i łasce*, dz. cyt., s. 367-370.

¹⁹⁵ J 15, 3.

usłyszeli od Chrystusa (lub aby je wstrzymywać). Obecność Ducha w życiu uczniów gwarantuje, że ich misja jest kontynuacją posługi przywracania i dawania życia przez Jezusa¹⁹⁶.

Pneumatologia św. Jana akcentuje inną prawdę niż nauka o Duchu Świętym przedstawiona przez innych autorów. Podczas, gdy w teologii Dziejów Apostolskich i synoptyków na pierwszy plan wysuwa się realizacja eschatologicznego proroctwa Joela oraz doraźna pomoc Ducha w sytuacjach krytycznych, u Jana jest inaczej – przebywanie Ducha Świętego zapowiada się jako trwała kontynuacja dzieła Chrystusa z perspektywą rozwoju. Podobnie jest w pneumatologii Pawła¹⁹⁷.

3.2. Treści o Duchu Świętym w innych pismach Nowego Testamentu

W listach św. Pawła znajduje się bardzo pierwotne świadectwo o Duchu Świętym, a zarazem pierwsza pneumatologia w ścisłym tego słowa znaczeniu¹⁹⁸. Koncepcja Ducha Świętego, jaką reprezentuje św. Paweł ma trzy zasadnicze źródła: objawienie zawarte w Starym Testamencie, międzytestamentalny judaizm i myśl wczesnochrześcijańska wraz z osobistym doświadczeniem i doświadczeniem chrześcijańskich wspólnot, które Paweł tworzył¹⁹⁹. Egzegeci wskazują na różnice między pneumatologią św. Pawła a św. Łukasza, wśród których można wyróżnić to, że gdy Dzieje Apostolskie opowiadają o działaniu Ducha Świętego w rozwoju zewnętrznym Kościoła, to św. Paweł opisuje Jego działanie we wnętrzu każdego wierzącego²⁰⁰. W tym też aspekcie zagadnienie Ducha Świętego winno być poruszane w ramach katechezy biblijnej związanej z sakramentem bierzmowania. Warto też zwrócić uwagę na to, że św. Paweł mówiąc o różnicy między Chrystusem a Duchem Świętym wskazuje na dwa wymiary tego samego działania Boga. Misja Jezusa ukazuje obiektywny, czyli zewnętrzny wymiar działania Boga a misja Ducha Świętego ukazuje subiektywny, czyli wewnętrzny wymiar działania Boga²⁰¹. Dla św. Pawła być „w Chrystusie”²⁰² oznacza to samo co być w „w Duchu”²⁰³, bo jedność między Duchem Świętym a Synem wydaje się tak doskonała, że byłibyśmy skłonni utożsamiać te dwie Oso-

¹⁹⁶ J 16, 5-16; 20, 21; M. Wenk, *Duch Święty*, art. cyt., s. 150.

¹⁹⁷ A. Jankowski, *Paraklet*, art. cyt., s. 205.

¹⁹⁸ B. Stubenrauch, *Pneumatologia*, dz. cyt., s. 76; L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 101.

¹⁹⁹ T. Paige, *Duch Święty*, [w:] *Słownik teologii św. Pawła*, red. G.F. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid, red. naukowa wyd. polskiego K. Bardski, Warszawa 2010, s. 159.

²⁰⁰ Y. Congar, *Wierzę w Ducha Świętego. Duch Święty w „ekonomii”*. *Objawienie i doświadczenie Ducha*, t. 1, przekł. A. Paygert, wstęp do wyd. polskiego C. Napiórkowski, Warszawa 1995, s. 89; Z.J. Kijas, *Traktat o Duchu Świętym i łasce*, dz. cyt., s. 372.

²⁰¹ 1 Kor 2; Ga 4, 4-6; G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 123.

²⁰² Rz 8, 1.

²⁰³ Rz 8, 9; G.S. Hendry, *Duch Święty*, art. cyt., s. 123; J. Guillet, *Duch Boży*, art. cyt., s. 233; T. Paige, *Duch Święty*, art. cyt., s. 161-162.

by²⁰⁴. Jednakże Paweł wyraźnie też rozgranicza pomiędzy Duchem a Chrystusem. Tylko Jezus jest Synem Bożym²⁰⁵, tylko On ma naturę człowieka²⁰⁶, tylko Jezus Chrystus umarł za nasze grzechy²⁰⁷, po czym zmartwychwstał i zasiadł po prawicy Boga²⁰⁸. Tych faktów Paweł nigdy nie przypisuje Duchowi. Ale obdarowanie Kościoła Duchem jest dziełem Bożym, wynikającym z dzieła dokonanego przez Chrystusa²⁰⁹. Zbawcze dzieło Chrystusa było warunkiem pojawienia się Ducha. Duch wnosi w życie chrześcijanina nową relację z Bogiem. Rzeczywistość tę zapewnia Chrystus²¹⁰. Św. Paweł utożsamiał Ducha Świętego z mocą Bożą, bez której niemożliwe byłoby skuteczne głoszenie dobrej nowiny o zbawieniu²¹¹.

Paweł bardziej niż inni autorzy pism Nowego Testamentu łączy koncepcję Ducha mieszkającego w człowieku z życiem chrześcijańskim. Jego nauka koncentruje się na życiu według Ducha i według ciała, na związkach między Duchem a Prawem oraz Duchem a Kościołem jako Ciałem Chrystusa²¹². List do Galatów wskazuje na rozbieżność między życiem w Duchu i życiem według ciała²¹³. List do Rzymian podejmuje to przeciwstawienie²¹⁴. Ciało reprezentuje upadłą naturę człowieka, którego symbolem jest Adam²¹⁵. Kto nie ma Ducha Chrystusowego, ten do Niego nie należy²¹⁶, a ci, których prowadzi Duch Boże, są synami Bożymi²¹⁷. Dzieciństwo Boże jest nierozdzielne od daru Ducha. Znaczy to, że dwie drogi, którymi można kroczyć – droga Ducha i droga ciała, odpowiadają dwóm częściom ludzkości: tej, której zaczętnym był Adam, upadły pierwszy człowiek, i tej, której początkiem jest Chrystus, drugi Adam, Człowiek nowy i ostateczny²¹⁸. Dzięki Chrystusowi przechodzimy od przymierza zapisanego literą Prawa do przymierza Ducha, napisanego na żywych tablicach serc²¹⁹. Życie Ducha w chrześcijaninie posiada moc przemiany, upodobnienia naszego człowieczeństwa do tego, czym człowieczeństwo stało się w Chrystusie²²⁰. Upodobnienie do Chrystusa zaczyna się w momencie chrztu świętego, który zanurza nas w śmierć Chrystusa²²¹. Wówczas z Chrystusem zostajemy przybici do krzyża

²⁰⁴ L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 109.

²⁰⁵ Rz 1, 3; Ga 4, 4.

²⁰⁶ Rz 1, 3; 8, 3; Ga 4, 4; Flp 2, 7.

²⁰⁷ 1 Kor 15, 3; por. Rz 5, 8; 2 Kor 5, 15.

²⁰⁸ Kol 3, 1; por. Flp 2, 9.

²⁰⁹ Ga 4, 4-6.

²¹⁰ Ga 4, 4-6; por. Rz 8, 14-16; T. Paige, *Duch Święty*, art. cyt., s. 162.

²¹¹ Rz 15, 18-19; 1 Kor 2, 4; 1 Tes 1, 5; F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza, rozdziały 1-11, Wstęp-przekład z oryginału-komentarz*, Częstochowa 2011, s. 258.

²¹² T. Paige, *Duch Święty*, art. cyt., s. 163-165.

²¹³ Ga 5, 16-23.

²¹⁴ Rz 7, 25; 8, 5-14.

²¹⁵ T. Paige, *Duch Święty*, art. cyt., s. 163.

²¹⁶ Rz 8, 9.

²¹⁷ Rz 8, 14.

²¹⁸ 1 Kor 15, 22. 45-49; L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 105.

²¹⁹ 2 Kor 3, 3. 6-18; L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 105.

²²⁰ L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 106.

²²¹ Rz 6, 3.

i odtąd już nie my żyjemy, lecz żyje w nas Chrystus²²². Nie chodzi tutaj wyłącznie o nową motywację „życia dla Boga”, ponieważ wiara w Chrystusa nie pełni roli nowego celu postępowania, lecz dostarcza nową podstawę aktywności na poziomie ontycznym, czyli odnoszącym się do istnienia, bytu²²³. Życie według Ducha potwierdzone jest przez owoce²²⁴, dzięki którym w człowieku formuje się Chrystus²²⁵.

Z pomocą Ducha chrześcijanin jest w stanie zrealizować pierwotny cel Prawa Mojżeszowego, jakim jest miłość i posłuszeństwo wobec Boga, przestrzegania pierwszego i najważniejszego przykazania – miłości Boga²²⁶ i drugiego przykazania – miłości bliźniego²²⁷, na których opiera się całe Prawo i Prorocy²²⁸.

Chrześcijanie zanurzeni w Chrystusa przez chrzest upodabiają się do Niego w Jego śmierci i zmartwychwstaniu. Podobnie spożywając Jego Ciało i Krew w Eucharystii stają się jednym Ciałem, Ciałem Chrystusa²²⁹. Chrystus jednoczy się z nami i daje nam udział we wszystkich swoich darach, zwłaszcza w darze Ducha Świętego²³⁰. Duch Święty czyniąc nasze ciała należące do Ciała Chrystusowego żywymi świątyniami Boga²³¹ lub raczej dopełniając wzrostu tego jedyne Ciała, które staje się świętą w Panu świątynią²³² przemienia całe życie chrześcijanina²³³ i posługę apostołską²³⁴ w jedną i ostateczną ofiarę ku chwale żyjącego Boga²³⁵. Duch Święty wprowadza nas w tajemnicę Chrystusa²³⁶, dlatego dar Ducha przez św. Pawła jest uważany za najważniejszy dar dla Kościoła²³⁷. Można zaobserwować, jak wyraz *charis* zachowując swój pierwotny, biblijny sens łaski, przebaczenia, wspaniałomyślności Bożej, zaczyna być w końcu stosowany do wszystkich darów Ducha oraz daru w najwyższym tego słowa znaczeniu, czyli do samego Ducha Świętego, którego najistotniejszym objawieniem jest *agape*²³⁸. Duch nie jest jedynie darem dla pojedynczej osoby. Odbarza on różnymi darami członków Kościoła dla wspólnego dobra²³⁹.

²²² Por. Ga 2, 19-20.

²²³ J.A. Fitzmyer, *List do Galatów*, [w:] *Katolicki komentarz biblijny*, red. naukowa wyd. oryginalnego R.E. Brown, J.A. Fitzmyer, R.E. Murphy, red. naukowa wyd. polskiego W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 1378 (całość 1370-1386).

²²⁴ Ga 5, 22-23.

²²⁵ T. Paige, *Duch Święty*, art. cyt., s. 164.

²²⁶ Pwt 6, 4-5.

²²⁷ Kpł 19, 11-18.

²²⁸ Mt 22, 35-40; Mk 11, 28-31; Łk 10, 25-28; J 13, 34-35.

²²⁹ 1 Kor 10, 16-17.

²³⁰ L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 110.

²³¹ 1 Kor 3, 16; 6, 19.

²³² Ef 2, 21-22.

²³³ Rz 12, 1.

²³⁴ Rz 15, 16.

²³⁵ L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 116.

²³⁶ 1 Kor 2, 10-16.

²³⁷ L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 116.

²³⁸ 1 Kor 13; T. Paige, *Duch Święty*, art. cyt., s. 164; L. Bouyer, *Duch Święty Pocieszyciel*, dz. cyt., s. 117.

²³⁹ 1 Kor 12, 7; 14, 5. 26; T. Paige, *Duch Święty*, art. cyt., s. 165.

Duch w Apokalipsie św. Jana powiązany jest z Bożym objawieniem i natchnieniem prorockim. Przemawia On do Kościołów²⁴⁰, podpowiada prorockie „przyjdź”²⁴¹. Z kolei oblubienica jest symbolem Kościoła jako społeczności zbawionych, związanej małżeństwem z Chrystusem²⁴². Natchniony Duchem Kościoł modli się o paruzję, a w tę modlitwę ma włączyć się odbiorca Apokalipsy, który słucha księgi²⁴³.

4. Podsumowanie

Przedstawiony materiał dydaktyczny o Duchu Świętym przeznaczony dla dorosłych zawiera podstawowe dane biblijne zarówno ze Starego, jak i Nowego Testamentu. W katechezie o Duchu Świętym chodzi o taki przekaz wiadomości, aby uczestnicy mogli poznać Ducha Świętego i nawiązać z Nim osobową relację. Tylko w Duchu Świętym możliwa jest więź z Chrystusem i Ojcem. Biblijne wiadomości o Duchu Świętym są podstawą do otwierania się na Jego moc i działanie w czasie modlitwy. Stary Testament koncentruje się na obecności i mocy Ducha Świętego w okresach kryzysów narodowych i w życiu wybranych jednostek. Natomiast Nowy Testament skupia uwagę nade wszystko na obecności i mocy Ducha Świętego w życiu Jezusa, a następnie przez Niego w życiu wszystkich Jego uczniów²⁴⁴.

Katecheci opracowując materiał dydaktyczny dla katechizowanych dotyczący Ducha Świętego winni zadać sobie następujące pytania: Co wiemy z tekstów biblijnych o Duchu Świętym? Który tekst biblijny mówiący o Duchu Świętym jest mi najbliższy? Najbardziej do mnie przemawia? Które teksty wybrać na spotkania biblijne w grupach? Niektóre z tych pytań będą przydatne do weryfikacji częściowej na koniec roku. Najważniejsze w misji katechetycznej jest przygotowanie się do posługi słowa przez osobisty kontakt katechety z tekstami Pisma Świętego, polegający na ich czytaniu, medytowaniu nad nimi i wprowadzaniu słowa Bożego w życie najpierw przez samego katechetę, a następnie przez jego uczniów.

²⁴⁰ Ap 2.

²⁴¹ Ap 22, 17. Autor komentarza uważa jednak, że nie jest to wprost Duch Święty. Duch oznacza raczej działanie niż osobę – M. Wojciechowski, *Apokalipsa św. Jana. Objawienie, a nie tajemnica. Wstęp-przekład z oryginału-komentarz*, Częstochowa 2012, s. 131, 398.

²⁴² Ap 21, 2. 9.

²⁴³ M. Wojciechowski, *Apokalipsa św. Jana*, dz. cyt., s. 398.

²⁴⁴ G.F. Hawthorne, *Duch Święty*, art. cyt., s. 195.